

CREATIVE APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF EARLY LITERACY: EXPERIENCES FROM CROATIA

Lorena Lazarić

Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Educational Sciences, Croatia

lorena.lazaric@unipu.hr

Kristina Riman

Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Educational Sciences, Croatia

kristina.riman@unipu.hr

Abstract: Literacy is one of the basic skills that represent an important cultural aspect. It is necessary to acquire information about different areas of human activity and is essential for education and the acquisition of new content. The development of early literacy is significantly influenced by three factors: adult encouragement, adult reading role models, and exposure to appropriate reading materials. As a result, the role and importance of reading and talking with the child are cited as important activities that adults engage in with children in the early literacy field, and numerous campaigns targeting reading aloud and reading with children speak to this. Parents are increasingly receiving training in early literacy, while early childhood educators, who are trained to promote children's reading skills during their training, are increasingly using numerous early literacy activities in their work. The number of educators who use picture books in their groups as a stimulus to promote early literacy is growing, using picture books not only as a means but also as a goal in developing creativity and pre-reading skills.

This paper presents real-world examples of approaches to promoting early literacy in Croatian educational institutions, based on research conducted as part of the project "Picture Gallery in Kindergarten and Primary School", sponsored by the Faculty of Teacher Education University of Rijeka and the partner Faculty for Educational Sciences of Juraj Dobrila University in Pula. The project investigated the use of picture books as a stimulus for a creative approach to the development of early reading skills. 363 teachers from all over the Republic of Croatia participated in the research. The research was conducted online in the form of a questionnaire. The paper highlights and analyzes the results in relation to the use of picture books as a stimulus for a creative approach to early literacy development. It also gives examples of good practice selected in the implementation of the institutional project "Let us read fun - a creative approach to reading in early and preschool age", conducted at the Faculty of Educational Sciences of Juraj Dobrila University in Pula.

The main goals for which educators use picture books in pedagogical work with children are familiarization with books, development of a reading culture, love for books and reading, development of reading preparation skills, active listening and communication. The benefits that educators see in using picture books are also mentioned. Challenges cited by educators include the fact that a lot of effort and work must be put into creating a reading ritual and getting an individual child interested in reading and listening to stories, or the unwillingness of some parents to use picture books at home in the family setting. Some of the educators mentioned creating their own picture book with the children as a challenge. Therefore, the paper includes examples of best practices related to the creation of picture books in different early childhood and preschool education settings, as well as presentations of long-term project activities that involve both parents and the local community in the creative process. It also presents the process of creating a picture book as an activity that can be done in a shorter period of time just within an educational group or as a short activity in one day.

Keywords: early literacy, picture book, research, creativity, reading

KREATIVNI PRISTUP RAZVOJU RANE PISMENOSTI: ISKUSTVA IZ HRVATSKE

Lorena Lazarić

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Hrvatska

lorena.lazaric@unipu.hr

Kristina Riman

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Faculty of Educational Sciences, Hrvatska

kristina.riman@unipu.hr

Sažetak: Pismenost je jedna od temeljnih kompetencija koje predstavljaju važan kulturalni aspekt. Nužna je za stjecanje informacija o različitim područjima ljudskog djelovanja i nezamjenjiva u obrazovanju i savladavanju novih

sadržaja. Na razvoj rane pismenosti bitno utječu tri čimbenika: poticaji odraslih, model odraslih koji čitaju i izloženost primjerenim čitateljskim materijalima. Stoga se kao važne aktivnosti koje odrasli provode s djecom u području rane pismenosti navode uloga i važnost čitanja i pričanja djetetu, a tome u prilog govore i brojne kampanje usmjerene na čitanje djeci i s djecom. Sve su češće edukacije roditelja u području rane pismenosti, dok odgojitelji, budući da su tijekom svojega obrazovanja osposobljeni za razvijanje predčitačkih vještina u djece, u svojem radu sve više koriste brojne aktivnosti kojima potiču ranu pismenost. Raste broj odgojitelja koji u svojim skupinama koriste slikovnicu kao poticaj za razvijanje rane pismenosti, pri čemu je koriste ne samo kao sredstvo, već i kao cilj u razvoju kreativnosti i predčitačkih vještina.

Namjera ovog rada je navesti primjere iz prakse u pristupima razvoju rane pismenosti u hrvatskim ustanovama odgoja i obrazovanja na temelju istraživanja koje se provodi u okviru projekta „Slikovnica u dječjem vrtiću i osnovnoj školi“, čiji je nositelj Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, a partner Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. U okviru projekta provedeno je istraživanje o uporabi slikovnice kao poticaja za kreativni pristup razvoju rane pismenosti. U istraživanju su sudjelovala 363 odgojitelja s područja cijele Republike Hrvatske. Istraživanje je provedeno online u obliku upitnika. U radu su posebno istaknuti i analizirani rezultati koji se odnose na uporabu slikovnice u svrhu kreativnog pristupa razvoju rane pismenosti. Također, u radu se navode i primjeri dobre prakse koji su izdvojeni u okviru provođenja institucijskog projekta „Čitajmo zabavno - kreativni pristup čitanju u ranoj i predškolskoj dobi“ koji se izvodi na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

Najistaknutiji ciljevi zbog kojih odgojitelji upotrebljavaju slikovnicu u odgojno-obrazovnom radu s djecom jesu upoznavanje s knjigama, razvijanje kulture čitanja, ljubavi prema knjizi i čitanju, razvoj predčitačkih vještina, aktivnog slušanja i komunikacije. Navedene su ujedno i prednosti koje odgojitelji prepoznaju pri korištenju slikovnica. Kao izazove, odgojitelji navode činjenicu da treba uložiti puno truda i napora kako bi se stvorio ritual čitanja i zainteresiralo pojedino dijete za čitanje i slušanje priča, odnosno nesklonost određenog broja roditelja da slikovnicu koriste i kod kuće, u obiteljskom okruženju. Kao izazove, neki su od odgojitelja naveli i izradu vlastite slikovnice s djecom. Stoga se u radu navode primjeri dobre prakse koji se odnose na izradu slikovnica u različitim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te su prikazi dugotrajnih projektnih aktivnosti tijekom kojih su u kreativni proces uključeni i roditelji i lokalna zajednica. Također, prikazan je i postupak izrade slikovnice kao aktivnosti koja se može provesti u kraćem vremenskom razdoblju samo u okviru jedne odgojne skupine ili kao kratka aktivnost koja se provodi u okviru jednog dana.

Ključne riječi: rana pismenost, slikovnica, istraživanje, kreativnost, čitanje

1. UVOD

Komunikacija u najširem smislu obuhvaća neverbalnu komunikaciju, govor/verbalnu komunikaciju i pismenost. Razvoj neverbalne komunikacije određen je biološkim čimbenicima: u ranoj dobi uključuje razvoj urođenih mehanizama za uspostavljanje i održavanje kontakta, a u starijoj dobi razvoj i nadogradnju složenijih oblika neverbalne komunikacije (Fenson i sur., 2007; Buckley, 2003). Kod govora/verbalne komunikacije smanjuje se utjecaj bioloških čimbenika razvoja, a povećava sudjelovanje društvenih i kulturnih čimbenika (Fenson i sur., 2007; Tomasello, 2003; Buckley, 2003; Tomasello i Bates, 2001). Pismenost, sposobnost bez koje je gotovo nemoguće zamisliti individualni ljudski razvoj (Mitrović, 2010), područje je u kojem komunikacija u potpunosti ovisi o kulturnim sredstvima, a njen razvoj se temelji na funkcijama i znanjima formiranim tijekom razvoja govora (Ivić, 2010; Buckley, 2003). Kao jedna od temeljnih kompetencija nužna je za stjecanje informacija o različitim područjima ljudskog djelovanja i nezamjenjiva u obrazovanju i savladavanju novih sadržaja.

Rana pismenost kod predškolske djece podrazumijeva sve ono što dijete u toj dobi zna i može u području čitanja i grafomotorike prije nego što postane sposobno samostalno čitati i pisati. Prije polaska u školu dijete bi trebalo savladati sve predčitačke vještine, jer su one važne za učenje čitanja i stjecanje čitalačkih vještina (Storch i Whitehurst, 2002). Na razvoj rane pismenosti bitno utječu tri čimbenika: poticaji odraslih, model odraslih koji čitaju i izloženost primjerenim čitateljskim materijalima (Bertolini, 2012; Chiantera, Rosetti, 1986). Stoga se kao važne aktivnosti koje odrasli provode s djecom u području rane pismenosti navode uloga i važnost čitanja i pričanja djetetu, a tome u prilog govore i brojne kampanje usmjerene na čitanje djeci i s djecom. Od pedagoške godine 2015./2016. u Republici Hrvatskoj za svu djecu školske obveznike obvezno je polaganje programa predškole u godini prije polaska u osnovnu školu. Za djecu koja pohađaju dječji vrtić, program predškole integriran je u redoviti program predškolskog odgoja i obrazovanja dječjeg vrtića, dok za djecu koja nisu polaznici redovitog programa dječjeg vrtića program traje 250 sati (MZOS, 2014).

U modernom dobu, važnost čitanja djeci od najranije dobi je nesumnjivo naglašeno. Djeci kojoj se čita od rođenja daje se dobar temelj za uspješno učenje i čitanje kasnije u životu. Uloga roditelja je neprocjenjiva kod ranog čitanja djetetu jer osim što razvija djetetov vokabular, maštu i brže razumijevanje, omogućuje kvalitetno provođenje

vremena u druženju s djetetom (Pergar i Hadel, 2020). Istraživanja o važnosti predčitačkih vještina djece predškolske dobi ukazala su na nekoliko značajnih činjenica koje utječu na ukupan razvoj i interakciju s okolinom (Čudina-Obradović, 2002; Vignjević, V. Velički i D. Velički, 2014; Kadum, Drandić i Lazarić, 2021). Naime, sposobnosti razumijevanja i govora te vještine čitanja i pisanja nisu odvojene sposobnosti, niti su uzastopni procesi, već se one sukladno uzrastu i djetetovim sposobnostima stječu tijekom razvoja i međusobno obogaćuju (Martinović i Stričević, 2011). Prema Apelu i Mastersonu (2004), jezično-govorni razvoj je složen proces u kojem dijete, u prvih šest godina svog života, usvaja osnove komunikacije koje će mu koristiti za ostatak života. Zbog toga je aktivna uloga roditelja u interakciji s djetetom veoma važna te je potrebno osvijestiti roditelje o njihovoj ulozi u čitanju djeci kroz različite obrazovne aktivnosti. Podizanje svijesti roditeljske uloge može se ostvariti kroz posebne radionice, savjetovanja i predavanja (Farrant i Zubrick, 2012). Uz roditelje važnu ulogu u razvijanju predčitačkih vještina u djece imaju odgojitelji. Raste broj odgojitelja koji u svojim skupinama koriste slikovnicu kao poticaj za razvijanje rane pismenosti, pri čemu je koriste ne samo kao sredstvo, već i kao cilj u razvoju kreativnosti i predčitačkih vještina. Slikovnica je prvi izvor pisane riječi s kojom se dijete najranije susreće i važna je u razvoju predčitačkih vještina. Autori koji slikovnicu opisuju kao najčešće posredovani materijal u aktivnostima čitanja, posebno ističu njezinu govorno-jezičnu funkciju. Čitanjem naglas razvojno primjerenih slikovnica, samostalno ili u društvu s vršnjacima, odgojiteljima ili roditeljima potiče se razvoj govora, usvajanje i proširivanje rječnika i utječe na kognitivni razvoj djeteta (Taylor, 1983; Stričević i Jelušić, 2011), upoznavanje karakteristika teksta te način na koji tekst funkcionira, usvajanje sustava jezičnih oblika i načina kako se riječi oblikuju, usvajanje jezičnih pravila i gramatike i drugih predčitačkih vještina (Martinović i Stričević, 2011). Kad djeca i odrasli čitaju zajedno, stvaraju posebnu vezu i bliskost i stvaraju posebne emotivne trenutke. Također, u ranom djetinjstvu i predškolskom odgoju često se naglašava da poticajno prostorno i materijalno okruženje ima ulogu trećeg odgajatelja (The Reggio Emilia Approach to Early Years Education, 2006). Ako djeca imaju priliku odrastati okružena slikovnicama, knjigama i drugim tiskovinama, vjerojatnije je da će i oni sami razviti naviku čitanja.

Svaka država ima jedinstveno stanje, uvjete i mogućnosti za poticanje rane pismenosti, pa se u skladu s tim osmišljavaju i organiziraju projekti i kampanje na nacionalnoj i lokalnoj razini. U Hrvatskoj je to projekt „Čitaj mi!“ (<https://www.citajmi.info>), prva nacionalna kampanja za promicanje čitanja naglas djeci od rođenja pokrenuta 2013. godine povodom Europske godine čitanja naglas, a po uzoru na projekt „Nati per leggere“ (<https://www.natiperleggere.it>) koji je u Italiji započeo 1999. godine. Cilj ove inicijative je poticati roditelje i druge odrasle da čitaju naglas djetetu od samog rođenja, da čitanje postane svakodnevnica, ugodno druženje roditelja i djece, kako bi se stvorila posebna emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe koja mu čita kao i poticati roditelje da s najmlađom djecom što prije počnu dolaziti u lokalnu narodnu knjižnicu, upoznati ih s dobrobitima čitanja naglas, kada i kako čitati djeci najranije dobi, što je vrijedna slikovnica i kako se ona mijenja s djetetovim odrastanjem. Taylor i sur. (2016) smatraju da čitanje roditelja i djeteta treba promatrati holistički te da na čitateljske aktivnosti roditelja utječu kulturni čimbenici i društveno-ekonomske okolnosti koje uključuju obrazovanje, zaposlenje, prihod, pa čak i samo susjedstvo.

Važno je naglasiti kako iz *Konvencije o pravima djeteta* (čl. 13., 14. i 17.) (https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf) proizlazi da roditelj treba štiti interese djeteta, sudjelovati u njegovu odgoju i obrazovanju te omogućiti djetetu stjecanje raznih znanja i vještina stoga je potrebno osvijestiti roditeljima njihovu ulogu u razvoju djeteta te im pomoći u razvijanju osobnih vještina kroz savjetovališta, tečajeve, predavanja i dr., jer samo kompetentni roditelj shvaća važnost suradnje sa svima izvan obitelji koji odgajaju i obrazuju njegovo dijete.

2. ISKUSTVA ODGOJITELJA U RAZVOJU RANE PISMENOSTI PRI KORIŠTENJU SLIKOVNICA

Uloga slikovnice u razvoju rane pismenosti u hrvatskim ustanovama odgoja i obrazovanja istražuje se u okviru projekta „Slikovnica u dječjem vrtiću i osnovnoj školi“, čiji je nositelj Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, a partner Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. U okviru projekta provedeno je istraživanje o uporabi slikovnice kao poticaja za kreativni pristup razvoju rane pismenosti. U istraživanju su sudjelovala 363 odgojitelja s područja cijele Republike Hrvatske. Istraživanje je provedeno online u obliku upitnika, a za potrebe ovog rada izdvojeni su odgovori otvorenog tipa u kojima su odgojitelji navodili načine na koje slikovnice koriste u cilju razvoja rane pismenosti. Na pitanje „S kojim ciljevima upotrebljavate slikovnice u odgojno-obrazovnom radu s djecom?“ najveći broj ispitanika navodi da slikovnice koristi za bogaćenje dječjeg rječnika, za poticanje i razvoj govora, radi razvijanja ljubavi prema čitanju, te radi poticanja predčitačkih vještina. Osim toga, odgojitelji koriste slikovnice kako bi djeci približili ljepotu književnosti, ali i kako bi ih potaknuli na koncentrirano slušanje i međusobno komuniciranje. Navedeni se odgovori u velikoj mjeri podudaraju s odgovorima na pitanje „Izdvojite najvažnije prednosti uporabe slikovnice u odgojno-obrazovnom radu“. Ovdje su odgojitelji u

većoj mjeri izdvojili razvijanje predčitačkih vještina, ali i ostale razloge za korištenje slikovnice koje su naveli i u prethodnom pitanju.

S obzirom na velik broj odgovora ispitanika koji je u provedenom istraživanju istaknuo povezanost slikovnice s razvijanjem rane pismenosti, u nastavku rada navode se primjeri dobre prakse koji su izdvojeni u okviru provođenja institucijskog projekta „Čitajmo zabavno - kreativni pristup čitanju u ranoj i predškolskoj dobi“ koji se izvodi na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. U suradnji sa studentima, budućim odgojiteljima, istraženi su i opisani primjeri dobre prakse tijekom koje su studenti i odgojitelji osmislili i realizirali aktivnosti izrade slikovnice koje su uključivale i različite oblike razvoja rane pismenosti.

3. PRIMJER IZRADE SLIKOVNICE U SKLOPU PROJEKTA „HALUGICA“

Vrtić Vladimir Nazor iz Kastva dobio je ime po hrvatskom književniku i učitelju, a njegov je područni objekt dobio naziv po Nazorovoj pripovijetci „Halugica“.

Zanimanje za naziv vrtića odgojiteljice je potaknulo na osmišljavanje višemjesečnog projekta u koji će biti uključeni, osim odgojiteljica i djece, i roditelji, ali i lokalna zajednica. Projekt „Halugica“ započeo je tijekom listopada 2016. godine i provodio se s djecom u dobi od 4 do 6,5 godina. Prikaz i evaluaciju projekta napravila je Mohorović-Srdoč (2020) koja navodi da su u začecima projekta odgajateljice stvorile poticajno i raznovrsno okruženje obogaćeno različitim materijalima inspiriranim pripovijetkom kako bi djecu uvele u Halugičin svijet. Započele su istraživanje prikupljanjem i pretraživanjem literature te proučavanjem izvorne pripovijetke autora Vladimira Nazora. Problem je predstavljala zahtjevnost pripovijetke koja je inače lektirni naslov viših razreda osnovne škole pa su je odgojiteljice podijelile u nekoliko cjelina kako bi djecu postupno upoznavale s tijekom priče, prateći njihove interese.

Odgajateljice su tehnikom suhog filcanja od vune izradile lutku koju su djeca nazvala „beba Halugica“. Ta je lutka započela s pričanjem priče o Halugici, a napredovanjem priče djeca su otkrivala nove likove temeljem kojih su samostalno izrađivala lutke. One su postale prirodni dio svakodnevice i omogućavale su djeci spontanu i otvorenu komunikaciju povezujući sva područja važna za djetetov razvoj. Nadalje, oformljen je dramski centar obogaćen brojnim rekvizitima, kao i kazalište sjena u kojem su djeca mogla manipulirati lutkama sjena.

Dječji vrtić je ugostio „Gradsko kazalište lutaka“ iz Rijeke s predstavom „Mala sirena“. Cilj je bio uočiti sličnosti „Male sirene“ i „Halugice“. Djeca su se družila s glumcima prije i nakon predstave, razgovarala s njima i postavljala pitanja. Počela su primjenjivati viđene dramske efekte s rastresitim materijalima (pijesak, voda i sl.). Rastom i napredovanjem priče o Halugici počele su nastajati i prve skice za ilustraciju slikovnice. U početku su djeca Halugicu doživljavala kao vilu, a likovni radovi su podsjećali na već poznate likove. Daljnjim pripovijedanjem i čitanjem pripovijetke djeci njihovi su likovni radovi postajali puno autentičniji.

Originalna Nazorova pripovijetka završava tragično, razdvajanjem zaljubljenih glavnih likova i smrću jednog od njih te doživotnom tugom drugog. Odgajateljice su, stoga, ponudile nedefiniran završetak razdvajanja zaljubljenih likova, u kojem Halugica doziva Jablanka koji je ne može čuti, već čuje samo šum mora. Djeca, koja očekuju na kraju pripovijetke da dobri likovi budu nagrađeni, ponudila su četiri moguća sretna završetka.

U suradnji s roditeljima i ravnateljicom Vrtića dogovoreno je prikupljanje donacija potrebnih za tiskanje slikovnice. Prikupljanje sredstava trajalo je mjesec dana, a osigurana su sva potrebna novčana sredstva za tisak. Svečana prezentacija slikovnice održana je u Gradskoj vijećnici Grada Kastva na kojoj su prisustvovala i sudjelovala djeca dviju odgojno-obrazovnih skupina, autori slikovnice. Sve ilustracije koje su pratile slikovnicu bile su izložene u centru Grada Kastva prilikom trajanja središnje kastavske kulturne manifestacije pod nazivom „Kastafsko kulturno leto“ 2017. godine. Ilustracije slikovnice izložene su u knjižnici Grada Kastva zajedno s pratećim lutkama i kulisama.

Odgajateljice su po završetku projekt evaluirale i zaključile da je pridonio zadovoljavanju dječjih interesa, potreba i razvoju djeteta kroz sve aspekte, naročito jezični i likovni. Omogućio je djeci dovoljno prostora za spontanu igru i samostalno istraživanje. Po završetku projekta djeca u skupinama obuhvaćenima projektom i dalje su nastavila s crtanjem sada već dobro im poznatih likova iz slikovnice o Halugici, prepričavanjem i dramatizacijom teksta. Razvidno je iskazivanje zanimanja za čitanje te povezivanjem druge priče sa slikovnicom „Halugica“. Primijetile su da djeca rabe riječi i konstrukte koji su dijelom slikovnice i prepričavaju priču mlađoj djeci koja su naknadno došla u skupine. Naime, navedene riječi i konstrukte rabe vezano uz slikovnicu, ali i u slobodnom razgovoru, dakle, usvojili su ih i postale su dio njihova rječnika.

4. PRIMJER IZRADE SLIKOVNICE KAO CJELODNEVNE VRTIĆKE AKTIVNOSTI

Svoje iskustvo kreativnom pristupu ranoj pismenosti izradom slikovnice opisala je Kurtović (2022) koja je s djecom u mješovitoj skupini Dječjeg vrtića u Mošćeničkoj Dragi izradila slikovnicu „Zima“. Slikovnica je odabrana kao

zabavno i odgojno-obrazovno sredstvo koje bi djeci toga kraja približilo priču o zimi i snijegu, s obzirom da u Kvarnerskom primorju rijetko pada snijeg.

Aktivnost izrade slikovnice započela je razgovorom o zimi, hladnoći koja dolazi skupa s njom, vjetrovima, stablima bez lišća, velikim valovima na moru, ali i toplini doma, grijanju uz vatru i igri na otvorenom uz oblačenje tople zimske jakne, kape i rukavica. Nekoliko djece je istaknulo da se već igralo na snijegu, ali kako je to trajalo jako kratko i kako ga se gotovo ne sjećaju, dok ostali nikada nisu vidjeli snijeg niti su se igrali na snijegu i izrađivali snjegovića. Potom im je predložila da poslušaju jednu zimsku priču, koja govori baš o snijegu, pa da nakon toga nacrtaju sve ono što ih podsjeća na zimu i snijeg. Pažljivo su slušali priču, a po njezinom završetku ponuđen im je pribor za crtanje: papir, tempere, kistovi, higijenski štapići te klupka vune pomoću kojih su se izrađivali „topli“ predmeti (kako su ih djeca nazvala), dok je sama slikovnica u fizičkom obliku izrađena od filca u boji, tankih drvaca, riže, usitnjenog stiropora te orahovih ljuski.

Ostale odgajateljice u skupini također su sudjelovale u aktivnostima s djecom i dogovoreno je da će se češće provoditi ovakve aktivnosti s djecom i na takav način im se približavati neke životne situacije, događaje iz prirode i okruženja kako bi potakle dječje razmišljanje i aktivnosti te razvoj kritičkog mišljenja.

Ova je aktivnost doprinijela razvoju rane pismenosti kod djece u skupini u kojoj su se aktivnosti provodile na način da su djeca nastojala što više aktivno slušati kako bi kasnije svoja zapažanja mogla prenijeti na papir ili u izradi pahuljica od vune. Također, u razgovoru koji je prethodio priči, djeca su razvijala svoje jezične kompetencije, bogatila svoj vokabular, ali i širila svoje spoznajne vidike i učila o novim pojavama i pojmovima od druge djece. U konačnici, jedan od ciljeva je bio potaknuti djecu da predlože svojim roditeljima da ih češće odvedu i do knjižnice, kako bi samostalno odabirali slikovnice po sadržaju koji oni žele te da potaknu i svoje roditelje u zajedničkoj izradi slikovnice i kod kuće.

5. PJESNIŠTVO KAO POTICAJ ZA RAZVIJANJE RANE PISMENOSTI U DJEČJEM VRTIĆU

Pjesništvo je jedan od načina na koji se može poticati kreativnost, ali i rana pismenost. Jedan od dobrih poticaja za razvoj kreativnosti jest aktivnost govornog stvaralaštva. Kako Velički (2013) navodi, u ljudskoj naravi je da određene stvari povezuje tako da na prazna mjesta pridodaje poveznice. Uz to navodi primjer da će čovjek, ako mu damo bilo koje tri ili više riječi, nastojati povezati te riječi u smislenu cjelinu. Djeca će činiti isto, a damo li djeci takav zadatak možemo očekivati nastajanje zanimljivih nonsensnih stihova. Takve će „pjesničke aktivnosti“ imati pozitivan utjecaj na razvoj kreativnosti, ali i na razvoj govora i proširenje jezičnog fonta djeteta. Đuranović, Klasanić i Matešić (2020) kao prijedlog igara za razvoj kreativnosti navode mogućnost čitanja priče, slikovnice, bajke ili bilo koje vrste dječje književnosti djeci sa zadatkom da sami osmisle nastavak i kraj.

Kod odabira pjesme koju će se predstavljati djeci, nit vodilja može biti tematika koja odgovara onoj koja se u skupini trenutno obrađuje. Ona može biti povezana s blagdanima, praznicima, djelom godine ili pak s istraživanjima i projektima koji se provode s djecom. S druge strane, pjesma ne mora nužno biti povezana s temom koja je trenutno u fokusu skupine. Pjesma koju ćemo izabrati kao poticaj za aktivnost može biti sredstvo koje će djeci pružiti kratki odmak od teme kojom se bave. Izbor pjesama koje će odgajatelj obraditi s djecom mora biti raznolik kako bi djeca usvojila što različitije stihove.

Odgajatelj može koristiti pjesmice kao poticaj za aktivnosti logopedskih vježbi koje nisu nužno samo za one koji imaju govornih teškoća. One se mogu provoditi i s djecom koja su u nekoj od fazi razvoja govora kako bi što adekvatnije potakli i podržali njegov razvoj. Na taj će način djeca moći vježbati izgovor pojedinih glasova, a dobrim odabirom pjesme koju će odgajatelj koristiti takve će vježbe uspješno pretvoriti u grupni rad. Kao jednu od mogućih vježbi Prosokhova (2017) predlaže da se čitaju pjesme zajedno s djecom, ali da se na kraju stiha stane i da djetetu mogućnost da ono doda posljednju riječ iz stiha. Na isti se način može izostaviti i neku riječ iz sredine koja u sebi sadrži glas koji dijete ne izgovara na adekvatan način. Jedna od mogućnosti je da riječ na kraju stiha zamijenimo nekom koja se po jednom slovu razlikuje od postojeće, a djeca onda imaju zadatak sjetiti se i izgovoriti pravu riječ. Zalar (2002) također predlaže zanimljivu igru koju naziva „Veseli skrivači“, cilj igre je pronaći jednake fonemske skupine u različitim riječima. Manje se riječi mogu uočiti u nekim većima kao što je npr. riječ lav u riječi slava. Za takve igre savršene su Vitezove i Balogove pjesme.

Ovakve aktivnosti pružaju brojne mogućnosti, a mogu se provoditi u šetnji, uz igru u dječjem parku ili bilo gdje drugdje. Takve mogućnosti doprinose da djeca logopedske vježbe što lakše prihvate i odlična su pomoć u situacijama kada dijete odbija logopedske vježbe jer u šetnji šumom, govoreći pjesme dijete zapravo nije ni svjesno da radi ono čemu se u nekoj drugoj situaciji protivi.

Aktivnost izgovaranja stihova uz pokret u korelaciji je s kineziološkim aktivnostima i vrlo će dobro doći onoj djeci koja možda ne vole kineziološke aktivnosti. Uz pjesmice koje će se pratiti pokretima djeci će kineziološke aktivnosti biti zanimljivije i veselije i uvijek će znati koliko će trajati, što će možda nekoj djeci olakšati izvođenje pokreta. Dramske igre dobro se nadovezuju na osmišljavanje pokreta, ali gluma nije strogo vezana za čovjeka i tijelo. Za

dramsku igru moramo odabrati pjesmu koja sadrži likove, a likovi dramske igre mogu biti lutke ili stvari. Popov (2010) kaže da pjesme za djecu najčešće ne sadrže puno opisa, ali sadrže naraciju i nerijetko puno akcije. Takav način pisanja daje mogućnost da se pjesme mogu i odglumiti. Kod upoznavanja s pjesmom glumit će odgajatelj, a kasnije se glumačke uloge mogu prepustiti i djeci. Djeca će vrlo rado proširiti napisane stihove svojim idejama i vizijama. Na taj ćemo način dati djeci kreativnu slobodu, ponekad i način da se otvore po pitanju mogućih problema koji ih muče. Ritam i rima doprinijet će lakšem pamćenju teksta, a upamćen tekst će onda djeci dati sigurnost za izražavanje pokretom. Pjesme će u dramskim igrama biti poticaj za čitav začarani krug mašte, a djeca će pri tome razvijati govor, pamćenje, pažnju, koordinaciju i kretanje kroz prostor.

Djeca često nisu svjesna načina na koji izražavaju emocije. Pjesme mogu biti savršen poticaj za razgovor o emocijama. Kao alat za izražavanje emocija koje djeca potiskuju može poslužiti i haiku. Haiku je kratka pjesma koja se sastoji od tri stiha. Pri tome, u radu s djecom nije bitno striktno se držati forme, već je važno da djeca u tri vrlo kratke rečenice iznesu svoje emocije i učine od njih umjetnost. Haiku forma dobro će poslužiti i kako bi djeca naučila odvajati riječi na slogove, ali i brojati te iste slogove.

Pjesma može biti i poticaj za izradu slikovnice. Kožljan Škabić (2022) je opisala aktivnost izrade slikovnice na temelju pjesme. U provođenju aktivnosti sudjelovalo je jedanaestero djece različitog uzrasta. Nakon kraćeg razgovora o tome što su pjesme i tko su pjesnici, djeci su se čitale pjesme koje se razlikuju prema stilu pisanja i tematici. Govorilo se je o tome što je rima i koje se riječi rimuju, ali i o tome da nema nužno svaka pjesma rimu. Prema željama djece interpretiralo se još nekoliko pjesama iz zbirke „Stonoga bosonoga“ autorice Tatjane Pokrajac Papucci. Kada je pažnja za slušanjem interpretacije pjesama počela opadati, nastavilo se s daljnjom realizacijom aktivnosti. U šeširu su bile pripremljene kartice sa sličicama i riječi pisane velikim tiskanim slovima kako bi predškolci vježbali čitanje. Svako je dijete iz skupine izvuklo po jednu karticu iz šešira. Pazilo se da predškolci izvuku pisanu riječ, a mlađa djeca sličicu. Nakon izvlačenja svako je dijete obavijestilo ostatak skupine koju je riječ izvuklo iz šešira. Zajedničkim snagama smišljali su rime na zadane riječi i pokušali složiti pjesmicu. Gotova pjesma nije sadržavala sve riječi iz šešira, no djeci se pjesma upravo takva svidjela.

Daljnji tijek aktivnosti bio je zamišljen kao stvaranje slikovnice prema pjesmi koju djeca stvore ili po nekoj drugoj koja se djeci sviđa. Djeca su jednoglasno odlučila da slikovnicu rade prema pjesmi koju su oni sastavili. Odlučeno je i da svi zajedno rade jednu slikovnicu, pri čemu će svatko dijete izraditi jednu stranicu. Nisu sva djeca bila zainteresirana za crtanje dijelova slikovnice pa su se neka djeca u ovom dijelu aktivnosti odlučila povući u kutak za predčitačke aktivnosti koji je zamišljen kao mjesto za odmor i povlačenje, gdje će djeca moći biti izdvojena kada im je to potrebno i uživati u društvu slikovnica koje u sebi sadrže pjesmice. Iako nisu bili osamljeni, vrlo su rado listali slikovnice i međusobno raspravljali o onome što su mogli pročitati. U jednom trenutku zatražili su i pomoć odgajateljice u čitanju. Nekolicina djece vrlo je vrijedno crtala stranice slikovnice. Crtali su drvenim bojama na debljim listovima papira kako bi slikovnica bila nešto kvalitetnija i čvršća. Kad su crteži bili gotovi, odgajateljica je na njih ispisala osmišljene stihove i složila ih u slikovnicu.

Završni dio aktivnosti izdvojio je predškolce u centar početnog čitanja i pisanja kako bi na malo zanimljiviji način vježbali finu motoriku i pisanje slova. U centru početnog čitanja i pisanja imali su ponuđene radne listove na kojima su se nalazile ispisane pjesme. Pjesmama je nedostajala posljednja riječ u stihu, a riječi koje su nedostajale bile su ispisane na dnu papira pomiješanim redoslijedom. Djeca su dobila zadatak da upišu riječi na mjesto koje se njima čini pravo. Predškolci su prionuli na posao i upisivali riječi prema vlastitom nahođenju. Nakon što su završili, bilo je vidljivo da je jednom djetetu pjesmica bila poznata od ranije, pa je riječi vratio na točna mjesta. Ostatak skupine je u želji da izvrši zadatak što točnije prepisao od djeteta koje je pjesmicu znalo od ranije. Ovaj poticaj nije urodio plodom kako je to bilo zamišljeno. Prema zamisli na ovaj smo način trebali dobiti nove, šašave kompozicije već poznatih pjesama, no to, na žalost, nije bio slučaj.

Po završetku aktivnosti djeca su bila vrlo ponosna što su izradila vlastitu slikovnicu. Kutić za čitanje dobro je prihvatila većina djece i bio je vrlo dobro posjećen. U narednim su se danima djeca vrlo rado izdvajala u kutić za čitanje i samostalno listala slikovnice promatrajući ilustracije, čitajući ili smišljajući novi tekst prema ilustracijama.

6. ZAKLJUČAK

Jezik je u bliskoj vezi s cjelokupnim ljudskim kognitivnim sustavom, odnosno s temeljnim procesima percepcije, pažnje, pamćenja, učenja i mišljenja. Jezik nije samo individualna sposobnost, već i društvena, budući da tko god ga usvaja i koristi, čini to u širokom interakcijskom kontekstu, koji s različitih gledišta utječe na njegovo usvajanje i upotrebu. Jezik se stoga smatra mjestom susreta između kognitivnih i društvenih vještina koje uključuju procese obrade informacija koji su pod unutarnjim utjecajem (pohranjeno znanje) i vanjskim (kulturno okruženje). Stoga je od velike važnosti da se roditelj i odrasle osobe iz njegove svakodnevne okoline „bave“ djetetom: da s njim razgovaraju, da mu čitaju, proširuju njegov rječnik i znanje o svijetu koji ga okružuje, daju mu dovoljno prilika da i

samo aktivno isprobava vještine pričanja, prepričavanja, rukovanja knjigama. Dijete tako uči „usput“ kroz igru i znatiželju, brzo i neopazice.

LITERATURA

- Apel, K., & Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine*. Ostvarenje
- Bertolini, C. (2012). *Senza parole*. Edizioni Junior.
- Buckley, S. (2003). Literacy and Language. In J. Rondal & S. Buckley (Eds.), *Speech and language intervention in Down syndrome*, pp. 132-153. Whurr Publishers.
- Chiantera, A., & Rosetti, A. (1986). *L'adulto e il linguaggio del bambino*. La Nuova Italia.
- Čitaj mi!. Preuzeto <https://www.citajmi.info> (2.12.2022.).
- Čudina-Obradović, M. (2002). *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgojitelje*. Školska knjiga.
- Đuraković, M., Klasnić, I., & Matešić, I. (2020). Poticanje kreativnosti u predškolskim ustanovama. *Školski Vjesnik*, 69(1): 89-110.
- Farrant, B., & Zubrick, S. (2012). Early vocabulary development: The importance of joint attention and parent-child book reading. *First Language*, 32(3), 343-364.
- Fenson, L. et. al. (2007). MacArthur-Bates Communicative Development Inventories. The CDI Advisory Board. Paul H. Brookes Publishing Co..
- Ivić, I. (2010). *Vaspitanja dece ranog uzrasta*. Zavod za udžbenike.
- Kadum, S., Drandić, D., & Lazarić, L. (2021). Spremnost djece za školu iz perspektive učitelja, *Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 19(3), 583-596.
- Konvencija o pravima djeteta. Preuzeto https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (25.11.2022.).
- Kožljan Škabić, D. (2022). *Pjesništvo kao poticaj za aktivnosti u dječjem vrtiću* (Završni rad). Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:018870> (20.11.2022.).
- Kurtović, N. (2022). *Načini poticanja rane pismenosti izradom slikovnice* (Završni rad). Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Martinović, I., & Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, IV(1), 39-63.
- Mitrović, M. (2010). Konceptije pismenosti u bukvarima i početnicama. *Pedagogija*, 65(2), 183–193.
- Mohorović Srdoč, H. (2020). *Slikovnica kao poticaj za očuvanje zavičajnog identiteta* (Završni rad). Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:655938> (20.11.2022.).
- Nati per leggere. Preuzeto <https://www.natiperleggere.it> (2.12.2022.).
- Pergar, M., & Hadela, J. (2020). Raising Awareness of the Importance of Reading to Early Childhood and Preschool Age Children through Lifelong Education of Parents. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 22(3), 101-113.
- Popov, D. (2010). *Enciklopedija razvojnih igara za djecu od 3 do 7 godina*. Planet Zoe.
- Prosokhova, I. (2017). *200 logopedskih igara*. Planet Zoe.
- Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, (2014). Preuzeto <https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014091072081.html> (01.12.2022.).
- Storch, S. A., & Whitehurst, G. J. (2002). Oral language and code-related precursors to reading: evidence from a longitudinal structural model. *Developmental Psychology*, 38(6), 934-947.
- Stričević, I., & Jelušić, S. (2011). Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. In Elli Pecotić et al (eds.) *Međunarodni interdisciplinarni stručni skup Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova*. Gradska knjižnica Marka Marulića, 16-31.
- Taylor, D. (1983). *Family literacy: Young children learning to read and write*. Heinemann.
- Taylor, C. L., Zubrick, S. R., & Christensen, D. (2016). Barriers to parent-child book reading in early childhood. *International Journal of Early Childhood*, 48, 295-309.
- The Reggio Emilia Approach to Early Years Education (2006). Preuzeto https://education.gov.scot/improvement/documents/elc/elc35_reggioemilia/elc35_reggioaug06.pdf (2.12.2022).
- Tomasello, M. (2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Harvard University Press.
- Tomasello, M., & Bates, E., (Eds.). (2001). *Language development: The essential readings*. Basil Blackwell.
- Velički, V. (2013). *Pričanje priča – stvaranje priča: povratak izgubljenom govoru*. Alfa.

- Vignjević, J., Velički, V. & Velički, D. (2014). Understanding L1 instructional texts by pre-school children.
Language, Individual & Society: Journal of International Scientific Publications, 8, 80-91.
- Zalar, D. (2002). *Poezija u zrcalu nastave*. Mozaik knjiga.